

# İslamda evlilik və Talaq surəsi

**İslamda təhsil almaq hər bir müsəlman qız və oğlana icbaridirsə, o zaman müsəlman üçün erkən evlilik məqbul sayıla bilməz. Çünki erkən evlilik, birmənalı tərzdə həddi-bülüğa yetməyən qız və oğlanları icbari təhsildən yayındırır. Demək, erkən evlilik qızların təhsil hüquqlarının pozulmasına şərait yaradır. Bu, həm də islamda əsas qoyulan cinslərin hüquq bərabərliyinə ziddir.**

Hz. Muhəmməd (s.ə.s) müsəlman cəmiyyətində hüquq bərabərliyini və sosial ədaləti təmin etmişdir. İslam dinində, nikaha daxil olan qızların, öz həyat yoldaşlarını atalarının razılığını da nəzərə almaqla, sərbəst seçmək hüququ vardır. Qızı, qəbul etməyi şəxs ilə evlənməyə vadar etməyə heç kimin haqqı yoxdur. Üstəlik, yetkinlik yaşına çatmamış bir qızın belə bir seçim etmək qabiliyyəti və ya istəyi yoxdur. Qızın iradəsinə qarşı çıxaraq valideynlərinin, onu zorla istədikləri adama ərə vermələri, islamda qadın və uşaq hüquqlarına qarşı təcavüz kimi dəyərləndirilə bilər.

“Ərlərinin qadınları üzərində olan haqları kimi, qadınların da ərleri üzərində haqları vardır.” (Bəqərə, 228).

Xanım Aişə zorla evləndirilən bir qızla əlaqəli olaraq, Allah Rəsulunun aydınlıq gətirməsini belə bildirir: “Ənsardan Hidamın qızı Hansa, Aişənin yanına gələrək, atam ailə şərafətini artırmaq üçün mənə qardaşımın oğlu ilə evləndirdi. Mən isə, bu evliliyi istəmirəm.” Xanım Aişə də ona, “Rəsulullah gələndə qədər gözlə!” dedi. Rəsulullah gələndə, Xanım Aişə ona vəziyyəti bildirdi. O da, qızın atasını çağırdırdı və qadına seçmək haqqı verdi. Bundan sonra qadın belə dedi: “Ey Allahın Rəsulu! Atamın əhd etdiyi nikahı qəbul etdim. Ancaq bu davranışla qadınlara atalarının evlilikdə belə bir səlahiyyətinin olmadığını bildirmək istəmişdim.”

Məlum olduğu kimi, islamda nikaha daxil olan qızlara mehirdən (müəyyən məbləğdə pul və ya qızıl) verilir. Mehirdən qadının xüsusi mülkiyyətinə aid olan bir maddə deyər kimi, onun iqtisadi müstəqilliyinə və onun sosiallaşmasına şərait yaradırdı. Mehirdən məhdudlaşdırılması, onun bu imkanlarını və azadlıqlarını ortadan qaldırdı. Buna görə də, aya və səhih hədislərdə, qadınların mehirləri, onların tam səlahiyyətinə verilir və heç kimə onu məhdudlaşdırmaq imkanı verilmirdi. Lakin yetkinlik yaşına çatmamış bir qızın bu maddə dəyəri artırmaq və ondan səmərəli şəkildə istifadə etmək qabiliyyəti yoxdur. Bu halda, o, mülkiyyət hüququna sahib ola bilmədiyi üçün ərə gedə bilməzdi. Çünki aya və hədislərdə həddi-bülüğun meyarı müstəqil iqtisadi fəaliyyət idi.

Xəlifə Ömər minbərə çıxaraq “Ey Nas! Məni eşidin, bundan sonra hər hansı biriniz qadınların mehirində həddinizi aşmayın. Əgər mən, Peyğəmbərimizin verdiyi və ya ona verilən miqdardan artıq ver-

diyinizi bilsəm, artıq olanı Beytül-mala keçirəcəm” demişdi.

Qüreyşdən bir qadın: “Ya Əmirəl-Möminin, Allahın kitabı ilə sən sözündən hansına riayət edilməlidir?” deyərək soruşdu. Xəlifə Ömər “Əlbəttə ki, Allahın kitabına riayət olunmalıdır. Ancaq niyə belə bir fikir söylədin?” deyərək, qadın: “Sən indi qadınların mehirinin həddən artıq olmamasını söylədin. Ancaq, Cənabi-Haqq, Qurani-Kərimdə, “Əgər qadınlardan hər hansına bir yük qızıl belə versəniz, ondan heç nə geri almayın” buyurmuşdur. Bundan sonra Xəlifə Ömər: “Bütün insanlar Ömərden yaxşı bilir” deyərək, sözüne davam etdi və “Ey Nas! Mən sizə qadınların mehirində həddi aşmamağımızı söyləmişəm də, bu sözümlə geri götürürəm. Bundan sonra kim nə qədər vermək istərsə, versin” dedi.

Rauf Məmmədov yazır: “Göründüyü kimi, islamın ilk dövründə müsəlman qadınları aldıkları elm və təhsilin nəticəsi olaraq, öz hüquqlarını yaxşı bilməmiş və onun uğrunda mübarizə aparmışlar. Bir qadının dövlət rəhbərinə qanunun aliliyi prinsipinə istinad edərək, irad tutması, onu göstərir ki, ilk müsəlman cəmiyyətində gender bərabərliyi və demokratik vətəndaş cəmiyyəti formalaşmışdı. Təbii ki, belə bir mühitdə heç kim qadını erkən evliliyə vadar edə bilməzdi. Çünki islam dininin hökmləri və onun keşiyində dayanan ilk səhabələr buna yol verməzdilər. Xüsusilə, həmin dövrdə qadınların irşadı və savadlanması istiqamətində fəaliyyət göstərən xeyli sayda fəal qadın cəmiyyətləri və vəqfləri var idi. Onlar, cəmiyyətdə qadınların hüquqlarının qorunması və təmin olunması istiqamətində çalışırdılar. Buradan, aydın olur ki, nəyə görə sonralar Əməvilər dövründə yaradılan saxta ruhanilər sinfi ilə qadınları bütün hüquqlardan məhrum etdilər və onları, cahiliyyə dövründə olduğu kimi, erkən evliliyin zülmünə məruz qoydular. İnsanların (xüsusilə, qadınların) azad, savadlı, vicdanlı və şəxsiyyət kimi yetişməsinə mane olmaq istiqamətində əksər hədislər saxtalaşdırıldı və yeniləri uyduruldu.

Göründüyü kimi, ayələrdə və onlarla uzlaşan hədislərdə qadınların kişilərlə bərabər hüquqlara malik olmaları, elm-təhsil almaları, həddi-bülüğa çatmaları, evlənmələri və mülkiyyət sahibi olmaları bir-biri ilə əlaqəli olan anlayışlardır. Bütün bunlar, deməyə əsas verir ki, ilk islam cəmiyyətində gender bərabərliyi təmin edilmiş və qadınlar çəkinmədən öz hüquqlarını tələb etmişlər.

Müsəlman cəmiyyətində insan hüquqları, demokratiya, söz azadlığı, qadın azadlığı və sosial ədalət prinsipləri Əməvilər dövlətinin yarandığı dövrdə davam etmişdir. Belə bir sosial mühitdə, qadınlar, təhsil almaq və irşad olunmaq yoluyla əqli-psixoloji səviyyələrini yüksəldir və əldə etdikləri mülkiyyət hüquqları ilə işləyib vətəndaş cəmiyyətinin formalaşmasına öz töhfəsini verirdilər. Bu cəmiyyətdə, qadınların əməyinə və sosiallaşmasına ehtiyac yaranmışdı

Çünki minlərlə səhabə qadın gənc nəslin savadlanması və irşad

olunması istiqamətində, həmçinin, sosial-iqtisadi sahələrdə çalışırdılar. Əfsuslar olsun ki, sonrakı dövrlərdə hakim olan patriarxal düşüncə, onların bir çoxlarının adlarının unudulmasına şərait yaratdı. Halbuki onların çoxu ilk hədis elminin təməlini qoyan insanlar olmuşlar.”

Təbii ki, belə bir sosial mühitdə qızların erkən ərə getmələri mümkün deyildi. Bu cür evliliklər müşrik ərəblər və yəhudilər arasında tətbiq olunsaydı, müsəlmanlar arasında yayıla bilməzdi. Çünki biz bunu nə Peyğəmbərin (s.ə.s), nə də onun ətrafında olan ilk müsəlman səhabələrinin həyatında müşahidə edirik. Qurani-Kərim erkən evliliyi dəstəkləməyirdi, ilk növbədə, Hz. Peyğəmbər (s.ə.s) və onun yaxın səhabələri bunu edərtilər. Halbuki biz bunu görmürük. Lakin sonrakı dövrlərdə erkən evliliklər müşrik ərəblərin və yəhudilərin təsiri ilə bəzi saxta-uydurma hədislərdə yer alaraq, islam mədəniyyətinin ayrılmaz hissəsinə çevrildi.

R.Məmmədovun fikrincə, Qurani-Kərimdə həddi-bülüğ (rüşd) səviyyəsi hər iki cins üçün, kişilərlə bərabər hüquqlara malik olmaları, elm-təhsil almaları, həddi-bülüğa çatmaları, mülkiyyət sahibi olmaları və onu idarə etmək səviyyələri ilə bağlıdır. Bu isə, onlara əqli-psixoloji inkişafı zəruri edir. Bu inkişafa nail olmaq üçün, təhsil almaq və təcrübə əldə etmək lazımdır. Elm-təhsilin irəliləməsi üçün, cəmiyyətdə qadın və kişilərin əməyinə tələb olmalıdır. Bütün bunlar, deməyə əsas verir ki, bu qabiliyyət və imkanlar orta yaşda fəal yaşdan tez əldə oluna bilməz. 12-13 yaşında kimsəsiz, yetim bir qızın və ya oğlanın öz malını istifadə edərək, hər hansı bir sosial-iqtisadi fəaliyyətlə məşğul olması və dini-hüquqi məsuliyyət daşması, sadəcə, mümkün deyildir. Həmçinin, islam hüququ ilə uşaqların bu yaşda mülkiyyət və miras sahibi olmaları da mümkün deyildi.

Qurani-Kərim və hədislərdə həddi-bülüğla (rüşd) bağlı verilən məlumatların təhlilindən gələn orta məxrəc, ondan ibarətdir ki, qızlar və oğlanlar nikaha daxil olarkən, əqli-psixoloji və fiziki cəhətdən yetkin olmalı, iqtisadi müstəqillik və şəxsi həyatı müəyyənləşdirməklə əlaqədar sərbəst qərar vermək qabiliyyəti olmalı, icbari təhsil müddətini bitirməli, ailəsinin təmin etmək və gəlir əldə etmək iqtidarında olmalıdır. Bütün bu şərtləri nəzərə alsaq, Qurani-Kərimə görə yetkinliyin 17-18 yaşdan əvvəl olması mümkün deyildir.

Bəzi “islam alimləri” Talaq surəsinin 4-cü ayəsini yanlış şəkildə tərcümə və şərh edərək, sanki islamda erkən evliliyin olmasını sübut etməyə cəhd göstərirlər. Ayə belədir: “Heyzdən kəsilməmiş (yaşlı) qadınlarınızın (iddəsi barəsində) şübhəniz varsa, onların, eləcə də, heyz halı kəsilmənlərin (vəllai ləm yahidnə) də gözləmə müddəti üç aydır. Hamilə qadınların gözləmə müddəti isə, onlar hamiləlikdən azad olana qədərdir. Kim Allahdan qorxarsa, (Allah) onun işini asanlaşdırar” (Talaq 4).

Qərb şərqşünasları Talaq surəsinin 4-cü ayəsində “heyz halı kəsilmə” (vəllai ləm yahidnə) ifadəsi-



**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında  
Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına  
Dövlət Dəstəyi Fondu**

# KIVDF

[www.kivdf.gov.az](http://www.kivdf.gov.az)

*Bu yazı Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyə dəstəyi ilə “İnsan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi, vətəndaşların hüquqi, siyasi mədəniyyət səviyyəsinin yüksəldilməsi, sosial və siyasi fəallığının artırılması” istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb*

nə istinad edərək, uşaq evliliyinə (pedofiliya) dəlil axtarmağa çalışırlar. Maraqlıdır ki, bir çox “islam alimləri” də bu ifadəni “hələ heyz görməmiş qızlar” kimi tərcümə edərək və bu şəkildə ona şərh verərək, islam düşmənlərinin fitnələrini təsdiq edirlər. Halbuki “vəllai ləm yahidnə” ifadəsində nə “həb”, nə də “qız” sözləri vardır. “Həb heyz görməmiş” ifadəsini ərəbcəyə tərcümə etsək “əllai ləm yahidnə” olardı. Halbuki ayədə belə deyil. Ayənin hərfi tərcüməsi “heyz halı” kəsilmə, “aybaşısı dayanan, aybaşısının dayandığına görə (qadın)” kimi olmalıdır.

İkincisi, bu ayə yetkin qadınlardan bəhs etdiyi üçün, onlara münasibətdən isə (yetkin qadın) ifadəsi işlənir. Əgər burada həddi-bülüğa (rüşd) çatmayan qız uşaqları nəzərdə tutulsaydı, onun ərəbcə qarşılığı (vildan, vələd, bənat) olardı. Halbuki ayədə tərcüməçilər “qız” sözünü özlərindən əlavə edirlər.

Burada “heyz halı kəsilmə” (vəllai ləm yahidnə) ifadəsi tibbdə sekonder amenore” (aybaşısı bir müddət kəsilmə) kimi tanınan qadın xəstəlik halı ilə bağlıdır. Bunun, “hələ heyz görməmiş” kimi təqdim olunması islam dinində erkən evliliyin olmasını ortaya qoymaq üçün bir bəhanə axtarışıdır. Çünki heyz halı yaşamayan kiçik qızın 3 ay gözləməsinə nə lüzum var? Axı, onun 3 aydan sonra hamilə olmaq ehtimalı əşyanın təbiətinə yaddır.

R.Məmmədov yazır: “İslam dininin ilk yayıldığı dövrdə, ilk öndər səhabələr arasında erkən evlilik müşahidə olunmur. Bu nikahlar

sonrakı dövrlərdə yayılmağa başlamış və zülmkar hakimiyyətlərin qulluğunda dayanan ruhanilər təbəqəsi islam mənbələrini yalnız şəkildə yozaraq, müsəlmanların cahiliyyət dövrünün adət-ənənələrini yaşamaqlarına şərait yaratmış və yaratmaqdadırlar. Görünür, cahiliyyət dövrünün ənənələrinin tədricən islam hökmlərinin yerini tutması və islam dəyərləri kimi təqdim olunması ənənəsi, Müaviyənin xəlifəliyi dövründən dirçəldilmişdir. Erkən evlilik Müaviyənin sarayındakı məmurların və ruhanilərin həvəsindən keçdiyi üçün, onlar bunun yayılması üçün şərait yaratmışlar.” Bunun üçün də müntib şərait olmuşdur. Çünki cahiliyyə dövrünün ərəbləri arasında erkən evlilik və qadınlara qarşı digər zorakılıqlar geniş yayılmışdır. Bunun cahiliyyə dövrünün adəti olduğunu və Müaviyə tərəfindən bərpə ediləyini təsdiq edən sənəd, ərəb şairlərindən olan İbn Yəranın sözləridir: “Səkkiz yaşına çatdısa, o, mənə üçün bir cariyyə deyil, Ütbə və Müaviyəyə nikahlaya biləcəyim bir gəлиндir.”

Ərəblərdə 8-9 yaşında olan qız uşaqlarına nikah üçün yetkinlik yaşına çatan (cariyyə) bir gəlin kimi baxırdılar. Bu mentalitet, islam dinində məqbul olmamasına rəğmə, bu günə kimi davam etmişdir. Buna görə də, müsəlmanlar din və mədəniyyət fenomenlərini bir-birindən ayırmağı və onlara fərqli rakursdan baxmağı öyrənməlidirlər.

**VAHİD ÖMƏROV,**  
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru